

پیشگفتار

همان‌طور که در جلد اول مجموعه *اقتصاد بخش عمومی* اشاره شده است، با وجود شکل‌گیری پایه‌های اقتصاد بخش عمومی در اواخر دهه ۱۹۲۰م (توسط پیگو و بعد مارشال)، روند تکامل این رشته مهم اقتصادی به دهه ۱۹۵۰م و بعد از آن مربوط می‌شود. در دهه‌های ۱۹۶۰ تا ۱۹۸۰م، یک‌سری نقدهای اساسی نسبت به حضور گسترده دولت در اقتصاد مطرح شده است. در دهه ۱۹۹۰م بحث همراهی دولت و بازار، دولت و بخش خصوصی و ترکیب‌هایی از این قبیل در اقتصاد مورد تأکید قرار گرفته است. براین اساس، در کتاب *اقتصاد بخش عمومی (۱)*، روند تکاملی هزینه‌ها و ساختارهای دولت و بخش عمومی دنبال شده است. در کتاب *اقتصاد بخش عمومی (۲)*، به‌طور اساسی به سیاست‌های توزیعی و تشبیتی، درآمدهای مالیاتی، بودجه، خصوصی‌سازی و تعدیل اقتصادی و تأمین اجتماعی پرداخته شده است. با توجه به اینکه دولت در اقتصاد دارای چهار وظیفه قانون‌گذاری، تخصیص بهینه منابع، توزیع عادلانه درآمد و ثروت و ایجاد ثبات و پایداری اقتصادی است، در فصل اول، به دولت، ثبات و پایداری اقتصادی پرداخته می‌شود. مالیات‌ها و سیاست‌های مالی و مالیاتی به‌عنوان منبع اصلی درآمدی به‌منظور انجام دادن وظایف اقتصادی دولت محسوب شده به بررسی آثار آن در قالب الگوهای اقتصادی پرداخته می‌شود.

یکی دیگر از وظایف مهم دولت، توزیع عادلانه درآمدها و مبارزه با فقر در جامعه است. بدون دخالت دولت، توزیع درآمد به نحوه توزیع مالکیت منابع اولیه و قیمتی که خدمات ناشی از آن منابع در بازار عوامل تولید فروخته می‌شود، بستگی دارد. براین اساس، در فصل دوم، مباحث مربوط به دولت و توزیع درآمد و ثروت دنبال می‌شود. با توجه به اینکه در کشورهای پیشرفته مالیات منبع اصلی درآمدی به‌منظور انجام دادن وظایف اقتصادی دولت محسوب می‌شود، در فصل سوم، آشنایی با مالیات‌ها و انواع آن‌ها صورت می‌گیرد و در ادامه در فصل چهارم، مبانی نظری و تحلیل آثار مالیات‌ها بررسی می‌شود. مالیات بر ارزش افزوده (VAT) نیز جایگاه ویژه‌ای در نظام مالیاتی کشورها دارد و یکی از محورهای اصلی پیشنهادی صندوق بین‌المللی پول و بانک جهانی برای اصلاح ساختار مالیاتی کشورهای در حال توسعه است. بنابراین، پرداختن به

مفاهیم نظری و تجربه کشورها در به کارگیری این مالیات امری ضروری است. در همین راستا، در فصل پنجم، این مبحث مطرح می‌شود. اصول، روش‌ها و عملکرد بودجه‌ریزی دولت در اقتصاد نیز از اهمیت بالایی برخوردار است. از این رو، در فصل ششم، مبانی بودجه و بودجه‌ریزی دنبال شده در نهایت عملکرد بودجه‌ریزی در اقتصاد ایران تحلیل می‌شود. با گذشت چندین دهه از حضور دولت در عرصه سیاست و اقتصاد، به مرور ضعف و ناکارآمدی عملکرد بنگاه‌های دولتی نمایان شده است. از سوی دیگر، عدم تخصیص منابع در حوزه عملکرد دولت‌ها و ضرورت جداسازی دولت از امور پایین دست و همت گماردن دولت به مسائل و امور عمومی که به دلیل سرمایه‌بر بودن مورد توجه بخش خصوصی قرار نمی‌گرفت، باعث شد تا از دهه ۱۹۸۰م به بعد، سیاست خصوصی‌سازی، محور و مبنای فکری نظریه‌پردازان اقتصادی قرار گیرد و حرکت به سمت ترکیب بهینه دولت و بازار به شکل مدرن و پیشرفته مطرح شود. بر این اساس، در فصل هفتم، خصوصی‌سازی و تعدیل اقتصادی در ایران و جهان مورد تحلیل قرار می‌گیرد. تأمین اجتماعی نیز یکی از موضوعاتی است که در یک قرن اخیر مورد توجه صاحب‌نظران اقتصاد بخش عمومی و توسعه قرار گرفته، نظام تأمین اجتماعی به ابزاری برای برقراری عدالت اجتماعی، بازتوزیع ثروت، ارتقای سلامت، ثبات اجتماعی و افزایش رفاه تبدیل شده و توسعه پایدار هر کشور با کمیت و کیفیت خدمات نظام تأمین اجتماعی رابطه‌ای مستقیم پیدا کرده است. بنابراین، نظام تأمین اجتماعی اساسی‌ترین پیش‌نیاز توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی در هر کشور تلقی شده، مهم‌ترین اهرم برقراری عدالت اجتماعی در جوامع مدنی به‌شمار می‌رود. در این راستا، در فصل هشتم به این موضوع و جایگاه دولت پرداخته می‌شود.

کتاب حاضر، پس از سال‌ها تدریس درس اقتصاد بخش عمومی به وسیله مؤلفان تدوین شده است. بر این اساس، به همراه تبیین نظری، تجربه‌ها و یافته‌های عملی نیز مورد توجه قرار گرفته‌اند. همچنین تلاش شده است که جدیدترین موضوعات اقتصاد بخش عمومی نیز مورد استفاده قرار گیرند. با توجه به اهمیت موضوعات مطرح شده، از نکات تکمیلی اساتید، دانشجویان و پژوهشگران ارجمند صمیمانه استقبال می‌شود.

یداله دادگر

حجت ایزدخواستی

تابستان ۱۴۰۰